

УДК 336.71

О. М. Музичка

Львівська комерційна академія, Україна

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ БАНКУ

Розкрито базові принципи й особливості формування системи моніторингу ділової активності банку та конкретизовано її економічний зміст. Виокремлено основні параметри оптимізації ресурсної бази банку в контексті здійснення її моніторингу.

Ключові слова: ділова активність, система моніторингу, активи, пасиви, ресурсний потенціал банку.

Раскрыты базовые принципы и особенности формирования системы мониторинга деловой активности банка и конкретизировано экономическое содержание. Выделены основные параметры оптимизации ресурсной базы банка в контексте осуществления мониторинга.

Ключевые слова: деловая активность, система мониторинга, активы, пассивы, ресурсный потенциал банка.

The article reveals the basic principles and peculiarities of forming the system of bank business activity monitoring and specifies its economic essence. Furthermore singled out are the main parameters for the optimization of the bank resource base in the context of performing bank monitoring.

Keywords: business activity monitoring system, assets, liabilities, resource potential of the bank.

Процес ефективного функціонування банківської системи України на сучасному етапі розвитку економічних відносин нерозривно пов'язаний із посиленням дієвості інструментів моніторингу ділової активності банків у контексті управління їхнім фінансовим потенціалом. Як важливий індикатор розвитку установи та об'єкт постійного моніторингу, ділова активність дає змогу діагностувати проблеми системного характеру на різних рівнях управління та своєчасно вживати заходів стосовно їх усунення, що сприяє зниженню ризиків, підвищенню ліквідності та фінансової стійкості банку. З огляду на це, в сучасних умовах особливої актуальності набуває проблема формування системи моніторингу ділової активності як необхідної передумови забезпечення надійності банку та ефективності його функціонування, що дозволить нейтралізувати проблемні аспекти діяльності установи й своєчасно внести відповідні корективи у стратегію її розвитку.

Методичні аспекти виміру ділової активності банку відображені в публікаціях таких науковців, як А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко [2], Р. І. Тиркало, З. І. Щибиволок [6], теоретичні аспекти визначення ділової активності як економічної категорії висвітлені в праці Т. П. Куриленко [3], критерії та методи моніторингу ділової активності банків розкриті в публікаціях Г. В. Амбросьєва [1], Н. С. Рогожиної [4] та ін. Водночас, у вітчизняній економічній літературі відсутній єдиний підхід до трактування системи моніторингу ділової активності банку та методичних підходів до її формування. З огляду на це, процес формування системи моніторингу ділової активності банку перебуває на стадії розвитку та потребує розробки практичних рекомендацій з врахуванням зарубіжного досвіду й специфіки вітчизняного ринку банківських продуктів і послуг.

Мета статті – обґрунтування базових принципів та висвітлення ключових аспектів формування системи моніторингу ділової активності банку на основі використання інструментарію фінансового менеджменту.

Забезпечення ефективної діяльності й успішна реалізація функціонального призначення банківської установи суттєво залежить від діючої системи моніторингу ділової активності, яка характеризується його спроможністю щодо залучення коштів й ефективністю та раціональністю їх розміщення та може бути визначена як за допомогою аналізу окремих показників, так і через оцінювання відповідних співвідношень між окремими статтями активів, пасивів та кількісним узгодженням змін в активах та пасивах. Показники ділової активності дають змогу інтерпретувати існуючий стан і використання банком його ресурсного потенціалу, тобто наявних та потенційних можливостей, і вагомість взятих на себе ризиків господарювання [2].

Необхідно зазначити, що моніторинг передбачає збір і систематизацію інформації з метою оцінки поточних та ретроспективних значень показників діяльності, виявлення відхилень між фактичними і плановими показниками та подальше прогнозування. На нашу думку, формування системи моніторингу ділової активності банку передбачає розробку і організацію комплексної інформаційно-аналітичної системи, яка б виконувала функції інтеграції масивів різнопланової інформації та їх аналітичної обробки з метою обґрунтування, прийняття та контролю управлінських рішень. Дана система повинна формуватися й забезпечувати керівництво банку оперативною й достовірною інформацією про стан ресурсного потенціалу установи з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень спрямованих на підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків та забезпечувати:

- 1) достовірний і оперативний динамічний аналіз стану і перспектив розвитку банківських установ у розрізі регіонів і спеціалізації (макрорівень);
- 2) діагностику ресурсного потенціалу банківських установ (мікрорівень);
- 3) прогнозування розвитку діяльності банків на основі інструментарію SWOT-аналізу;
- 4) формування альтернативних варіантів стратегій розвитку банківських установ.

В умовах ринкових відносин в основу побудови системи моніторингу доцільно покласти такі принципи:

- добровільність участі у вертикальному галузевому і регіональному моніторингу, відкритість систем для учасників моніторингу;
- доступність використання результатів моніторингу;
- оперативність подачі й отримання інформації;
- достовірність інформації;
- інтеграція інформаційних масивів і єдність інструментальної бази;
- множинність вирішуваних завдань;
- постійне оновлення і розширення інформаційно-аналітичних ресурсів;
- адаптивність до динаміки економічних умов та кон'юнктури фінансових ринків [7].

Отже, на нашу думку, система моніторингу ділової активності банку – це спеціально організована система постійного відстежування динаміки активності формування і використання ресурсів банку, що передбачає: збір, систематизацію, обробку даних, формування результатів у вигляді, зручному для оперативного прийняття рішень із застосування відповідного методичного інструментарію. Усі компоненти системи повинні бути взаємоузгодженими, якісно і кількісно відображати фактичний стан ресурсного потенціалу банку, формуватися з врахуванням

максимально повного відображення результатів діяльності банку та розкривати не лише внутрішні, але й зовнішні взаємозв'язки банку.

Методика моніторингу ділової активності банку повинна базуватись на: 1) системному підході до виміру ділової активності; 2) врахуванні економічного зростання стратегічного пріоритету; 3) контролі збалансованості та стійкості корпоративного росту; 4) орієнтації на інтенсивне зростання і акценти на індикаторах ефективності; 5) співвимірності з універсальними оцінками ділової активності банківської діяльності [1].

Системний підхід до виміру ділової активності передбачає формування комплексного методичного інструментарію, який дозволить оцінити параметри ділової активності в розрізі таких складників: динамічних характеристик розвитку об'єкта управління у часі, активності у формуванні і розміщенні ресурсного потенціалу банку, ефективності використання активів і пасивів.

Урахування економічного зростання стратегічного пріоритету базується на тому, що ділова активність – це динамічна категорія, яка характеризує розвиток економічної системи в часі. За таких умов вимір і управління діловою активністю є одним із пріоритетів розвитку економічних систем. Важливість контролю збалансованості та стійкості корпоративного росту обумовлюється тим, що незбалансоване зростання призводить до підвищення рівня системних ризиків, які на фоні нестійкої динаміки можуть призвести до руйнації мікро- та макроекономічної системи. Тому, незалежно від моделі розвитку і стратегії корпоративного зростання в методиці моніторингу важливо передбачити критерії збалансованого зростання, наприклад, контроль на відповідність «золотому банківському правилу».

Орієнтація на інтенсивне зростання і акцент на індикаторах ефективності передбачає посилення значимості показників, таких як параметри розвитку ресурсного потенціалу та прибутковості діяльності банку, яким повинна приділятися значна увага у методиці моніторингу ділової активності банку. З урахуванням базових принципів формується система моніторингу ділової активності банку (рис. 1).

Рис. 1. Формування системи моніторингу ділової активності банку

В контексті формування системи моніторингу ділової активності процес управління ресурсним потенціалом банку доцільно конкретизувати в такій послідовності:

1) постановка системи завдань – передбачає сукупність дій щодо конкретизації оперативних планів з формування та розміщення ресурсної бази банку. Матеріальним відображенням ресурсної позиції банку є його баланс, що дозволяє забезпечити чіткий вимір поставлених завдань. Основне завдання даного етапу – забезпечити визначення основних завдань стосовно формування об'єктів моніторингу ділової активності банку, стратегії і тактики їх виконання, формування орієнтиру щодо кінцевих результатів діяльності й параметрів ризиків, які бере на себе банк;

2) аналіз поточного стану формування та розміщення ресурсної бази банку – необхідна передумова здійснення оцінки наявного ресурсного потенціалу. Основне завдання – визначення фактичних значень показників за певний період часу;

3) оцінка існуючих (поточних) досягнень – передбачає формування цілісної системи результативних значень показників для виявлення тенденцій розвитку окремих складових ресурсного потенціалу банку;

4) визначення цільових орієнтирів – установлення критеріальних значень показників, що дозволить кількісно конкретизувати окремі цілі, яких прагне досягти банк;

5) порівняння цільових орієнтирів з фактичними показниками є основою стратегічного планування ресурсного потенціалу банків, ґрунтується на розрахунку відхилень значень показників стратегічного і поточного планів і оцінки намічених цілей банку та реальних досягнень. На 2-му, 3-му, 4-му та 5-му етапах реалізується аналітична функція системи моніторингу ділової активності;

6) визначення невикористаних резервів і факторів впливу дозволяє оцінити потенційні можливості банку щодо нарощування його ресурсного потенціалу та визначити позитивний або негативний вплив окремих факторів, розробити дієві методи управління залученням і запозиченням ресурсів (узгоджувальна та попереджувальна функції);

7) контроль і реалізація існуючих і стратегічних можливостей щодо формування й розміщення ресурсного потенціалу банку є підсумковим етапом процесу управління ресурсним потенціалом банку, що здійснюється за посередництвом і під керівництвом менеджменту банку.

Отже, ділова активність банку може бути визначена як за допомогою аналізу окремих показників, так і через оцінювання відповідних співвідношень між окремими статтями активів, пасивів та кількісним узгодженням змін в активах та пасивах і визначається через аналіз взаємозв'язку оцінки ресурсного потенціалу банку (пасивів) і його використання як загалом в активах, так і його окремих вкладень в інвестиції, в кредитний портфель, у матеріально-технічне забезпечення.

Необхідні висновки можна отримати трьома шляхами:

1) співставленням висновків за взаємозв'язаними статтями і розділами активів і пасивів;

2) кількісною ув'язкою змін в активах і пасивах у вартісному виразі;

3) розрахунком коефіцієнтів, що характеризують досягнуті рівні активності використання пасивів і активів.

Зокрема, в частині пасивів ділову активність банку характеризують такі основні показники як досягнутий рівень: залучення ресурсів, міжбанківських кредитів

у зобов'язаннях, строкових депозитів у зобов'язаннях, розвитку клієнтської бази, коефіцієнт використання залучених та запозичених коштів.

З боку активів – це коефіцієнти: рівня дохідних активів, кредитної активності, інвестиційної активності, рівня кредитно-інвестиційного портфеля в загальних активах.

Необхідно зазначити, що всі фінансові показники діяльності банку є взаємопов'язаними. Результативним критерієм дієвості системи моніторингу ділової активності банку є стабільний і ритмічний приріст прибутку та власного капіталу. Водночас, прибуток залежить від якості активів, обсягу і структури залучених ресурсів і витрат за ними, а також ліквідності. А поєднання максимальної прибутковості та високої ліквідності полягає у дотриманні оптимального співвідношення окремих груп статей активів і пасивів балансу, що дозволить забезпечити фінансову стійкість банку. Отже, під час розгляду проблеми оптимізації ресурсної бази та формування системи моніторингу ділової активності банку доцільним було б комплексне врахування ступенів значимості таких основоположних параметрів його діяльності, як:

- прибутковість – результат оптимальності структури його балансу як з боку активів, так і пасивів, ключовий параметр реалізації інтересів власників (акціонерів) банку;

- ліквідність – показник забезпечення ресурсами банку його активних вкладень і дотримання «золотого банківського правила», суть якого полягає в дотриманні величини й строків фінансових вимог відповідно до розмірів і строків його зобов'язань; основний фактор, який визначає можливості банку відповідати за власними платіжними зобов'язаннями, що узгоджується з інтересами вкладників і позичальників;

- ризик – індикатор впливу на процеси формування кінцевого результату діяльності банку.

Ризик-орієнтований підхід у моніторингу передбачає оцінку кількісних характеристик ризику та якості управління ризиками на рівні як індивідуального банку, так і банківської системи загалом, з метою підвищення її надійності та стабільності.

Ризик-орієнтований моніторинг – порівняно нова концепція, яка передбачає проведення комплексу заходів щодо упровадження в наглядову практику компонентів аналізу звітності, систем раннього попередження і оцінки системної стійкості банківської системи з метою виділення сфер підвищеного ризику. Основна мета ризик-орієнтованого моніторингу полягає у використанні методів і інструментів, що дозволяють більш ефективно досягати цілей у можливо більш стислі терміни і з якнайменшими втратами ресурсів. Ризик-орієнтований моніторинг повинен також передбачати формування співставної бази для порівняння всіх видів ризиків банківської діяльності, фіксацію часового горизонту спостереження за ризиками всіх типів [5].

Таким чином, формування системи моніторингу ділової активності банку має певні особливості, зокрема:

- 1) необхідність врахування в нерозривній єдності істотної участі в отриманні прибутку як активів, так і пасивів (управління структурою балансу банку), що обумовлює необхідність врахування рівною мірою як існуючих та потенційних джерел ресурсів, так і, що особливо важливо, напрямів розміщення ресурсів;

2) конкретизація системи заходів на кожному з етапів ділової активності банку, які доцільно ранжувати таким чином: 1) процес становлення, 2) швидкозростаючий бізнес, 3) високорентабельний бізнес, 4) зростаюча вартість банку;

3) логічне поєднання та комбінація як традиційних, так і новітніх методів дослідження, що дасть можливість гнучко маневрувати в цілях вибору оптимальних параметрів прибутковості, ліквідності та ступеня ризику;

4) необхідність постійного контролю і моніторингу ринкових параметрів та адекватної цінової політики з метою нейтралізації негативних впливів зовнішнього середовища.

Комплексне врахування внутрішніх і зовнішніх факторів, які суттєво впливають на діяльність банку, дозволить мобілізувати зусилля менеджменту на тих, які є найбільш несприятливими та є необхідною передумовою формування ефективної стратегії розвитку. Політика банку повинна розроблятися так, щоб максимізувати дохід і мінімізувати витратність банківських послуг, як з боку активів, так і з боку пасивів. Процес моніторингу ділової активності банку повинен характеризуватись внутрішньою єдністю, що дозволить досягти максимального фінансового результату, знизити ризики та контролювати ліквідність.

Виходячи з вищенаведеного, результатом формування системи моніторингу ділової активності банку повинні стати рекомендації із своєчасного здійснення дієвих превентивних заходів з метою уникнення негативних наслідків або отримання максимального результату за існуючої кон'юнктури ринку. Використання постійно діючої системи моніторингу ділової активності дозволить забезпечити гнучкість і адаптивність використовуваного інструментарію та отримувати адекватні оцінки поточних і прогнозних змін економічного середовища з метою посилення дієвості процесу прийняття і реалізації управлінських рішень.

Бібліографічні посилання

1. **Амбросьев Г. В.** Мониторинг деловой активности банков / Г. В. Амбросьев // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.old.rguts.ru/files/electronic_journal/.../19.doc
2. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с.
3. **Куриленко Т. П.** Теоретичні аспекти визначення ділової активності / Т. П. Куриленко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_ekon/2009_6/6.pdf
4. **Рогожина Н. С.** К вопросу о критериях деловой активности российских коммерческих банков [Електронний ресурс] / Н. С. Рогожина. – Режим доступу : <http://www.umc.gu-unpk.ru/umc/arhiv/.../Rogozhina.pdf>
5. **Самсонов М. І.** Моніторинг як інструмент банківського нагляду в Україні [Електронний ресурс] / М. І. Самсонов. – Режим доступу : http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_5/297.pdf
6. **Тиркало Р. І.** Фінансовий аналіз комерційного банку: основи теорії, експрес-діагностика, рейтинг : навч. посіб. / Р. І. Тиркало, З. І. Щибиволок. – К., 1999. – 233 с.
7. **Тищенко А. Ю.** Моніторинг у формуванні інвестиційної політики / А. Ю. Тищенко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2010_11.../Tishchenko.pdf

Надійшла до редколегії 13.11.2013